Реформи замість популізму. Яка економіка зможе повернути мільйони українців додому

07:00 25.08.2026 Вт

15 хв

Які зарплати, інвестиції та інституційні реформи потрібні країні

ОЛЕКСАНДР БЕРДИНСЬКИХ

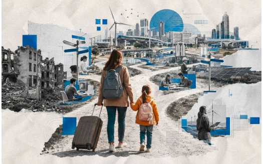

Фото: Яка економіка зможе повернути мільйони українців додому (колаж РБК-Україна)

Не витрачай час на шум! Читай тільки суть з **РБК-Україна у Google**

На 36-му році Незалежності Україна підійшла до межі, за якою саме по собі зростання ВВП більше не гарантує повернення мільйонів громадян з-за кордону. Значну частину цього зростання й досі оплачують зовнішні партнери – а ця допомога не вічна.

Які реформи, податкові зміни та рівень доходів необхідні державі, щоб перетворити "інерційну пастку" на високотехнологічний ривок протягом найближчих п'яти років – у матеріалі РБК-Україна.

Головне:

- **Допомога як міст, а не модель**. Зовнішня підтримка потрібна Україні, але основою зростання мають стати приватні інвестиції та власний бізнес.
- **Самих зарплат недостатньо**. Для повернення людей важливі також безпека, житло, робота за фахом і якість життя.
- **Високі доходи потребують нової економіки**. Україні необхідні технології, інвестиції, роботизація та виробництва з високою доданою вартістю.
- **Дефіцит кадрів залишиться**. Вихід – продуктивність, автоматизація, перекваліфікація, старші працівники та трудові мігранти.
- **MilTech може бути локомотивом**. Але для цього потрібні технології подвійного призначення, експорт і розвиток цивільних секторів.
- **Ключове – якість інституцій**. Захист власності та верховенство права мають перетворити міжнародну допомогу на приватні інвестиції.

Україна підійшла до чергової річниці незалежності з парадоксальною економікою: оборонно-промисловий комплекс демонструє рекордне зростання, а решта господарства – стискається.

Країна впритул підійшла до межі, за якою зростання ВВП саме по собі більше не гарантує ні повернення мільйонів українців з-за кордону, ні стійкого повоєнного відновлення.

"Цього року оборонно-промисловий комплекс фактично залишається головним драйвером економічного зростання. Водночас цивільний сектор дедалі сильніше страждає від ескалації війни: ми вже бачимо сповільнення споживання, вплив руйнувань бізнес-активів і логістики. Тобто зростання ОПК поки що не означає здорового зростання всієї економіки", – зазначила головна економістка інвесткомпанії Dragon Capital **Олена Білан** під час заходу, організованого Центром економічної стратегії.

Реклама
Ad

НОВИНИ

Радбез ООН: США звернулись до РФ та України із закликом повернутися за стіл переговорів

Реклама
Ad

РБК
СЕРГІЙ ПАШИНСЬКИЙ
ГОЛОВА NAUDI
ЩИТ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Масштаб розколу вона окреслила відверто: "Якщо на початку року ми очікували, що зростання цивільного сектору просто сповільниться до нуля, то зараз прогнозуємо вже від'ємну динаміку – близько 1% падіння економіки поза оборонно-промисловим комплексом".

> **Читайте також:** Закриті порти можуть коштувати Україні понад 10% ВВП за рік, – експерт

У Національному банку погоджуються, що повернення до довоєнної структури економіки малоймовірне – вона вже суттєво змінилася.

"Економіка й далі трансформуватиметься. Пріоритети природно змістяться в бік більшої технологічності та галузей із вищою доданою вартістю", – запевнили РБК-Україна **в пресслужбі НБУ**.

В Нацбанку вважають, що одним із ключових прикладів та нових рушіїв стане сектор MilTech, який стимулюватиме розвиток суміжних виробництв. Проте трансформація охопить ширший спектр різних галузей.

Але саме тут і виникає головне питання на наступні роки: що станеться з українською економікою, коли війна перестане бути головним обмеженням, а її наслідки – дефіцит людей, зруйнована інфраструктура, потреба в капіталі та безпекові ризики – залишаться?

"Ми вже тривалий час окремо пропрацьовуємо сценарій сталого перемир'я, щоб розуміти, наскільки швидко за таких умов може відновлюватися українська економіка, – каже Олена Білан. – Але поки що нашим базовим сценарієм залишається продовження війни".

Фото: Українська економіка наблизилася до довоєнного рівня, але її структура зовсім інша (інфографіка РБК-Україна)

Скільки має заробляти українська родина, щоб повернутися

Економічне зростання саме по собі не гарантує повернення людей з ЄС – і причина не лише у війні. За словами старшої економістки Центру економічної стратегії **Ірини Ігполитової**, для біженця значення має не пряме порівняння зарплати в Україні із зарплатою чи соціальними виплатами в Німеччині, Польщі або Чехії, а співвідношення доходів і вартості життя.

"Наш аналіз показує саме таку закономірність: вищий рівень матеріального добробуту людини до виїзду з України асоціюється з більшою готовністю повернутися, тоді як кращий нинішній матеріальний стан за кордоном – з нижчими намірами щодо повернення", – пояснює вона РБК-Україна.

Але навіть без точного розрахунку зрозуміло, що планка суттєво зросла. Завідувач відділу міграційних досліджень Інституту демографії та проблем якості життя НАН України **Олексій Позняк** нагадав РБК-Україна, що ще до повномасштабної війни науковці орієнтувалися на поріг у 70% від закордонної зарплати як достатній стимул, щоб утримати людину в Україні. Тепер логіка інша.

"Тоді йшлося про те, щоб утримати людину в Україні, а зараз – про переїзд назад в Україну. Тому, можливо, 70% для повернення вже замало; ймовірно, стимулювати повернення буде рівень у 80-90%", – каже вчений.

> **Читайте також:** Зарплати в Україні зросли: де платять найбільше та у кого оклади по 78 тисяч

Гроші – не єдиний і навіть не головний чинник. Олексій Позняк звертає увагу на психологічний бар'єр. Багато українок за кордоном працюють не за фахом – продавчинями чи на сезонних роботах, – і навіть вища закордонна зарплата не компенсує втрати соціального статусу. Тоді як можливість відновити попередній статус в Україні здатна стимулювати повернення навіть за менший заробіток.

Ірина Іпполитова додає безпековий вимір. За останньою хвилею дослідження ЦЕС майже 80% тих, хто планує повернення, готові зробити це лише після сталого завершення війни.

На тому, що дешева робоча сила більше не буде конкурентною перевагою України, наголошує і керівник аналітичного відділу Concorde Capital **Олександр Паращій.**

"У приватного сектора не буде іншого виходу, окрім як пропонувати конкурентні зарплати в Україні, – поділився він з РБК-Україна. – І в цьому є проблема, адже "дешева робоча сила" вже не буде нашою конкурентною перевагою".

Фото: Економічні мотиви поступаються тузі за домом та відчуттю стабілізації ситуації в Україні (інфографіка РБК-Україна)

Індустріальна дуель: ставка на заводи чи технології?

Навколо того, яку економіку будувати, точиться гостра дискусія. В ній зіштовхуються дві протилежні школи.

Урядову позицію мало б представити Міністерство економіки. Але воно відмовилося відповісти на запитання РБК-Україна, надавши слово попередникам.

"Стратегічна мета – довести частку переробної промисловості у ВВП до 20%… У 2025 році ми очікуємо на збільшення частки промисловості у структурі ВВП до 8,5%", – заявляв Олексій Соболєв, будучи міністром економіки.

Цифри, які ще нещодавно наводила очільниця уряду Юлія Свириденко, показують, що ставка на індустріалізацію вже дає фіскальний ефект. Наприклад, за 11 місяців 2025 року переробна промисловість забезпечила 17,9% податкових надходжень зведеного бюджету – найбільше серед усіх секторів економіки. А програма "Зроблено в Україні", за її словами, додала економіці 0,95 в.п. зростання ВВП.

"Зараз ми маємо частку переробної промисловості у ВВП близько 10%, що вдвічі менше від бенчмарку ОЕСР (Організації економічного співробітництва та розвитку – ред.), де вважають нормальним розмір цього показника 20%", – пояснювала Юлія Свириденко.

Фото: Зміна структури української економіки від класичної індустріально-аграрної моделі 1991 року до домінування послуг з великою часткою держуправління та оборони (інфографіка РБК-Україна)

Проти цієї логіки виступають в аналітичному центрі CASE Україна. Старший економіст організації **Володимир Дубровський** називає ставку на промисловість стратегічною помилкою.

"Я вважаю фокусування на промисловості хибним підходом, оскільки світ вже живе у постіндустріальній ері, і промисловість ніколи більше не стане драйвером зростання. Фокусуватися на ній – все одно, що (було) фокусуватися на сільському господарстві у 20 сторіччі, – запевнив він РБК-Україна. – Аргентина сто років тому стала взірцем саме такого підходу – в результаті, з однієї з найбагатших країн світу перетворилася на країну середнього рівня доходу".

На запитання, який підхід ефективніший – точкові субсидії окремим галузям чи рівні конкурентні умови для всього ринку, – Дубровський відповідає рішуче.

"Однозначно друге, надто зважаючи на проблеми з корупцією та верховенством права, і якістю державного управління загалом… Ключовими напрямками тут є підвищення якості освіти (яка стрімко деградує) та збереження талантів і створення сприятливих інноваційних екосистем", – стверджує економіст.

Винятком, на його думку, залишається лише оборонна промисловість – але з суто позаекономічних причин. І саме про її потенціал ідеться далі.

Демографічний шок і роботизація: хто працюватиме на відбудові?

Навіть якщо індустріальна дуель завершиться на користь заводів, побудувати їх нема ким. Дефіцит кадрів уже перестає бути тимчасовою проблемою і стає структурним обмеженням для економіки.

За оцінками Олексія Позняка, за кордоном перебуває приблизно 5 млн українських вимушених мігрантів. І навіть за оптимістичного сценарію повернеться не більш як 50-60% із них. Утім, проблема не лише в кількості, а й у "якості" тих, хто поїхав.

"Особливо гострий дефіцит робочої сили в Україні серед кваліфікованих робітників – водіїв, швачок, електромонтерів, зварників, слюсарів… Проте більшість дорослих українців, які виїхали за кордон, мають вищу освіту, тому їхнє повернення не може закрити цей дефіцит у робітничих професіях", – констатує Ірина Ірполитова.

Олексій Позняк пропонує комплексне рішення:

- залучення до ринку праці людей старшого віку, які "ще зберігають достатню працездатність";
- глибшу роботизацію виробничих процесів (технології, обкатані на фронті, можна перенести в цивільну економіку);
- і, зрештою, імпортувати робочу силу.

"Все одно частково доведеться вирішувати питання забезпечення робочою силою за рахунок залучення мігрантів – від цього нікуди не дінемося… У світі немає заможних країн без мігрантів. Україна може бути або заможною з мігрантами, або взагалі не заможною", – каже він, одразу застерігаючи: частка мігрантів не повинна перевищувати 10% населення, оскільки за більшої частки різко посилюється проблема їхньої інтеграції.

Час тут працює проти України. Аналогія з довоєнними дослідженнями трудової міграції у Франції показує: після приблизно п'яти років за кордоном ймовірність повернення мігранта різко падає.

Пряму аналогію з воєнними мігрантами провести складно, визнає Олексій Позняк. Але загальна закономірність зберігається – чим довше триває міграція, тим менша частка зрештою повертається.

У Нацбанку цю логіку підтверджують з макроекономічного боку. Мовляв, зростання продуктивності є єдиним надійним підґрунтям для сталого підвищення реальних доходів без інфляційного тиску, а отже – і головним фінансовим стимулом для повернення й утримання людського капіталу.

Втім, наголошують у НБУ, саме економічне зростання є умовою необхідною, та не достатньою. Без безпекових гарантій і відновленої соціальної інфраструктури мільйони людей високі зарплати самі по собі не поверне.

Від Military-Tech до Dual-Use: як розблокувати 50 млрд доларів потенціалу

Поки цивільна економіка шукає нову модель зростання, оборонний сектор уже став її локомотивом. Він має шанс залишитися драйвером і після війни.

Голова наглядової ради українського оборонного кластера Brave1 **Олександр Борняков** наводить масштаб: Україна виробляє 4-5 млн дронів на рік, а потенціал оборонного виробництва у 2026 році оцінюється у 50-55 млрд доларів.

"Три роки тому оборонне виробництво становило близько 1 млрд доларів на рік. Сьогодні потужність – 35 млрд доларів, прогноз на 2026-й – 55 млрд доларів. Індустрія зросла у 55 разів", – розповіла РБК-Україна міністерка цифрової трансформації **Оксана Ферчук**.

При цьому внутрішній бюджет покриває лише близько третини цієї виробничої потужності. Надлишок потужностей у деяких категоріях сягає 50%. Саме тому розблокування контрольованого експорту стало питанням виживання галузі, а не просто зростання.

Фреймворк Drone Deals уже дав перші результати. Підписані угоди з Саудівською Аравією, Катаром, ОАЕ, Нідерландами, Литвою, Латвією. А у липні 2026 США та Україна підписали двосторонню заяву про наміри співпраці у сфері дронів.

> **Читайте також:** В Україні вперше оголосили тендер на закупівлю "діп-страйків" різних класів

Але без переходу від базового виробництва до продукції з високою доданою вартістю – рої на основі ШІ, морські системи, РЕБ, продукція подвійного призначення – сектор ризикує впертися у власну стелю.

"Це не тимчасовий воєнний бум. Це народження нової індустрії з конкурентними перевагами, яких немає в жодній іншій країні: бойове тестування технологій, стислий цикл розробки (тижні замість років), Direct Feedback Loop між фронтом і виробництвом. Dual-use (подвійне призначення – ред.) – це додатковий ринок для українських компаній і нові можливості для залучення приватного капіталу", – наголошує Оксана Ферчук.

Одне з рішень, яке пропонує Борняков, – зробити будівництво нових заводів фактично безкоштовним для інвестора: "Зробити вартість будівництва заводу в Україні "0 грн" – Brave1 компенсує повністю, а кошти повертаються у вигляді податків… Тоді можна приїхати в будь-яку країну Європи з досвідом будівництва балістичних ракет і сказати: відкривайте виробництво в Україні за 0 грн".

Керуючий партнер консалтингової компанії COSA **Павло Верхняцький** бачить у розвитку ОПК не тимчасовий воєнний захід, а модель майбутнього промислового будівництва загалом: "Перехід від великих централізованих заводів до розосереджених і підземних потужностей є безальтернативним для сучасної України і її майбутнього".

Допомога як міст: економічна самостійність – це теж суверенітет

На 36-му році незалежності про суверенітет уже не можна говорити лише як про політичну чи територіальну категорію. Значну частину бюджетних видатків – насамперед оборонних – Україна сьогодні покриває не за рахунок власних доходів, а за рахунок підтримки західних партнерів.

З одного боку – це логічний наслідок війни. З іншого – це означає, що поточна модель зростання економіки багато в чому тримається на ресурсі, яким Україна не керує сама. І розраховувати на нього як на постійну величину не можна.

"Власного капіталу України критично замало для масштабного інвестиційного поштовху та глибокої структурної трансформації. Саме тому Україна ще певний час залишатиметься залежною від офіційного зовнішнього фінансування", – запевняють у Нацбанку.

Водночас в НБУ формулюють і межу цієї залежності: швидкість переходу до приватного капіталу як головного драйвера змін "напряму залежатиме від ефективності використання міжнародної допомоги для створення безпечного, передбачуваного та технологічного середовища, готового до залучення значних обсягів приватного капіталу". Іншими словами – допомога виправдана рівно настільки, наскільки вона встигає збудувати щось, що зможе працювати без неї.

> **Читайте також:** МВФ та Україна домовились про новий кредит: серед умов тарифи та ПДВ

Часу на це менше, ніж здається. Провідна наукова співробітниця Інституту економічних досліджень та політичних консультацій **Олександра Бетлій** відкрито називає горизонт розриву в фінансуванні.

"На 2027 рік, за моїми оцінками, в нас поки що немає достатнього фінансування, якщо ми включаємо оборонний компонент… Мені здається дуже великим оптимізмом вважати, що в 2028 році нам не треба буде зовнішнє фінансування. Тому що видатки на оборону швидко не впадуть і будуть значні соціальні видатки на демобілізованих", – зазначила вона під час заходу ЦЕС.

Економістка Віденського інституту економічних досліджень **Ольга Піндюк** додала, що і сама готовність партнерів фінансувати цей розрив – не константа.

"Раніше ми дуже оптимістично оцінювали згуртованість Європейського Союзу навколо ідеї підтримки України. Зараз політична воля зменшується через об'єктивні причини: Євросоюз опинився в умовах ідеального шторму… Наступного року можуть бути серйозніші проблеми із пошуком зовнішніх джерел фінансування", – висловилася експертка.

Питання не в тому, чи потрібна зовнішня допомога, – зараз вона необхідна. Питання в тому, чи встигне Україна за час, поки ця допомога триває, збудувати модель, здатну без неї обходитися. І тут виникає інституційна розвилка, яка визначає, чи прийде на зміну грантам і кредитам приватний капітал, чи ні, і які реформи для цього потрібні.

Сценарії на короткострокову перспективу: що чекає на Україну

Загалом, оцінки опитаних РБК-Україна експертів дають одразу кілька напрямків трансформації вітчизняної економіки. Якщо їх звести докупи, ці розколоті між собою тренди – зростання ОПК і слабкість цивільного сектору, ставка на заводи проти ставки на сервіси, дефіцит людей проти роботизації, оборонний експорт проти інституційної недовіри – ведуть до двох принципово різних траєкторій:

- **Сценарій А – інерційний:** пастка бідності та депопуляції. Він передбачає збереження сировинної моделі, точкові пільги замість системних реформ, гальмування трансформації. У цьому сценарії зростання ВВП стабілізується на рівні близько 2%, зарплати – у діапазоні 500-700 доларів на місяць. З-за кордону повертається менш ніж чверть біженців, а соціальні фонди входять у кризу.
- **Сценарій Б – високотехнологічний ривок.** Ця модель передбачає захист прав власності, податок на виведений капітал, відкритий контрольований експорт зброї, масштабне залучення прямих іноземних інвестицій. У цьому сценарії ВВП зростає щороку на 5–6% і більше, зарплати сягають 1300-1500 доларів на місяць. Повертається понад половина громадян, а роботизація закриває частину кадрового дефіциту.

У Нацбанку успіх структурної перебудови до 2035 року вимірюють трьома критеріями, які фактично й описують Сценарій Б: якісні державні інституції та реальне верховенство права; кардинальне зростання частки виробництва з високою доданою вартістю; і сталий процес конвергенції з рівнем доходів і продуктивності європейських країн через євроінтеграцію.

Головну ж помилку, здатну законсервувати сценарій "А", в НБУ формулюють без дипломатичних застережень.

"Головна економічна помилка, якої Україна не має права припуститися, – це політичний популізм та втома від структурних реформ, – йдеться у відповіді НБУ на запит РБК-Україна. – Згортання або заморожування реформ через політичну кон'юнктуру автоматично означатиме втрату історичного шансу на модернізацію".

Питання – відповіді (FAQ)

– Чому зростання ВВП саме по собі не гарантує повернення українців?

– Для повернення важливі не лише темпи зростання економіки, а й безпека, рівень доходів, вартість життя, робота за фахом і можливості для сім'ї.

– Яка економіка потрібна Україні, щоб люди поверталися?

– Економіка з високою продуктивністю, сучасними технологіями та конкурентними зарплатами. Для цього потрібні інвестиції, освіта й розвиток виробництв із високою доданою вартістю.

– Чи може Україна зробити ставку лише на нові заводи?

– Ні. Промисловість важлива, але її мають доповнювати технології, освіта, інновації та рівні правила гри для бізнесу.

– Хто працюватиме в новій українській економіці?

– Навіть за масового повернення українців дефіцит кадрів залишиться. Вихід — автоматизація, перекваліфікація, залучення старших працівників і, можливо, трудових мігрантів.

– Чи стане MilTech новим локомотивом української економіки?

– MilTech уже став важливим драйвером. Але для довгострокового розвитку потрібні складніші технології, власна компонентна база та вихід на міжнародні ринки.

– Що може зірвати економічну трансформацію?

– Зупинка реформ, слабкі інституції, незахищені права власності та політичний популізм. Без цього інвестиції не дадуть сталого економічного зростання.

Не пропустіть головне! Підпишіться на наші оновлення в Google!

Або читайте нас там, де вам зручно!

Більше по темі:

Україна | ВВП | Економіка України | Miltech

Реклама

НОВИНИ
Новини України
Війна в Україні
Економіка
Світ
Надзвичайні події

ПОЛІТИКА

АНАЛІТИКА
Статті
Інтерв'ю
Точка зору

БІЗНЕС
Економіка
Фінанси
Авто
Tech
Енергетика
Біла економіка

ЖИТТЯ
Гроші
Зміни
Освіта
Суспільство

СПОРТ
Футбол
Баскетбол
Теніс
Бокс

STYLER
Люди
Тренди
Корисне
Смачно
Гороскопи

WAVE
Інсайдер
Стиль
Велнес
Культура
Подорожі
Смак
Зірки

РБК-УКРАЇНА UA | EN | RU

Про компанію
Редакційна політика і стандарти
Як стати нашим автором
Правила користування
Правова інформація
Політика конфіденційності
Контакти
Команда
Вакансії в РБК-Україна

Розмістити рекламу

Ідентифікатор онлайн-медіа в Реєстрі суб'єктів у сфері медіа — R40-05347 Інформаційний портал «РБК-Україна» має тримовну версію (українську, російську та англійську), головна сторінка порталу - https://www.rbc.ua. Фотографії, зображення належать їх правовласникам. Всі фотографії на Порталі, авторами яких є журналісти «РБК-Україна», розміщені на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 International. Редакція «РБК-Україна» може не поділяти точку зору авторів. Оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості. За достовірність та зміст реклами відповідальність несе рекламодавець. Матеріали, позначені плашкою: «Прес-релізи», «Спецпроект», «Партнерський матеріал», «Promo», «Благодійність», «Резонанс» розміщуються на правах реклами і призначені, як правило, для осіб, які досягли 21-річного віку. «Новини компанії» - це інформаційний формат, що охоплює новини, події та оголошення, пов'язані з діяльністю компаній, базуються на пресрелізах, які випускають самі компанії, і за які редакція не несе відповідальність. Онлайн-медіа «РБК-Україна» призначене для осіб віком від 21 року.

© LLC «UBT MEDIA», 2006-2026.